

EXAMENSARBETE
Hösten 2007
Lärarytbildningen

**Flerspråkiga elevers syn på sin
skolsituation**

En kvalitativ undersökning ur ett elevperspektiv

Författare
Renata Centelege
Ursula Iannello

Handledare
Sigurd Rothstein

www.hkr.se

Flerspråkiga elevers syn på sin skolsituation

En kvalitativ undersökning ur ett elevperspektiv

Abstract

Uppsatsens syfte är att undersöka flerspråkiga elevers syn på sin skolsituation. Hur upplever elever med annat modersmål än svenska att de bemöts i skolan av lärare och kamrater? Tas elevers flerspråkighet tillvara i skolan och i sådant fall på vilket sätt? Vilken inställning har elever till modersmålsundervisning och varför? Ser elever med annat modersmål än svenska, sin flerspråkighet som en tillgång eller som ett hinder? Undersökningen genomfördes i form av kvalitativa intervjuer med åtta elever i skolår fem och sex på två olika skolor, i två olika kommuner. Genom att utveckla modersmålet förstärks även andraspråket, då språkutvecklingen går hand i hand. Om man inte känner kulturtillhörighet, det vill säga att man inte känner till sitt ursprung och inte behärskar modersmål väl kan det påverka identitetsutvecklingen negativt. De personliga intervjuer som ligger till grund för resultatet visade elevers stolthet över att vara flerspråkiga och viljan att vidareutvecklas i sitt modersmål och andraspråk, men också nyfikenhet inför andra språk så som engelska. Undersökningen visade också att lärare sällan tillvaratar elevers flerspråkighet i undervisningen, modersmålet anses vara det språk man talar med familjen, släkten och på modersmålsundervisningen.

Ämnesord: modersmål, modersmålsundervisning, flerspråkighet, mångkulturalitet, ursprung, ursprungsland, identitet

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	5
2. Forskningsbakgrund	6
2.1 Ämnet modersmål enligt kursplanen.....	6
2.2 Olika grupper barn med invandrabakgrund	7
2.2.1 Kultur och identitet.....	8
2.3 Skolan och språket	9
2.3.1 Faktorer som påverkar studiesituationen för elever med annat modersmål än svenska	10
2.3.2 Svenska som andra språk - Sv2.....	11
2.3.3 Läs- och skrivinläring, bland elever med invandrabakgrund.....	12
2.4 Förstaspråk och andraspråk	13
2.4.1 Vilket språk i vilken situation?.....	14
3. Problemprecisering	15
4. Empirisk del.....	16
4.1 Val av metod	16
4.2 Etiska överväganden	17
4.3 Metodiska överväganden, metodkritik samt genomförande	17
4.4 Beskrivning av informanter.....	18
4.4.1 Informanter skola 1	18
4.4.2 Informanter skola 2	19
5 Redovisning av resultat.....	20
5.1 Resultat av undersökning	20
5.1.1 Skola 1.....	20
5.1.2 Skola 2.....	22
6. Sammanställning och analys av resultat	25
7. Diskussion	28
7.1 Metoddiskussion.....	31
7.2 Slutsatser	31
7.3 Vidare forskning.....	32
8 Avslutning	32
Litteraturförteckning.....	33

Brev till föräldrar

Bilaga 1

Intervjufrågor

Bilaga 2

1. Inledning

Vart fjärde barn som växer upp i Sverige idag har sina rötter i andra delar av världen. Antingen är de själva födda i något annat land eller också deras föräldrar [...]. Barn som växer upp idag kommer på ett helt annat sätt än tidigare generationer i kontakt med människor som talar andra språk och har en annan kultur och andra traditioner än de själva. (Skolverket 2003: 263)

Under samtliga perioder av den verksamhetsförlagda utbildningen har vi kommit i kontakt med elever som har ett annat modersmål än svenska. Våra erfarenheter säger oss att vi med stor sannolikhet kommer att komma i kontakt med flerspråkiga elever även i vår kommande yrkesutövning. ”En majoritet av jordens barn växer upp och lär sig mer än ett språk.” (*Utvärderingsrapport, Uppsala kommun 2007*). Vi vill därför utveckla vår kunskap och förståelse för flerspråkiga elever då vi ser den kulturella mångfalden som en tillgång i samhället. Vi anser att flerspråkighet är en tillgång som bör tillvaratas i undervisningen.

Vi har tidigare under lärarutbildningen (det andra allmänna utbildningsområdet, AU2) skrivit en B-uppsats (omfattande fem högskolepoäng) om modersmålsundervisningens betydelse vid andraspråksinlärning och vad modersmåls lärare och klasslärare har för kunskap om ämnets betydelse för flerspråkiga elever. Studien visade både kunskap och okunskap om modersmålets betydelse vid andraspråksinlärning hos klasslärarna. Den visade också på bristande samarbete mellan modersmåls lärare och klasslärare. Enligt Ladberg (1994) visar forskning att förhållandet mellan modersmålläraren och de svenska lärarna är av betydelse då de är förebilder för eleverna och visar hur integration kan ske i samhället. Nu har vi valt att utveckla ämnet, den här gången sett ur ett elevperspektiv. I den avslutande diskussionen finns jämförelser mellan resultatet i B-uppsatsen och resultatet av den här studien.

1. 1 Bakgrund

Modersmålsundervisningens historia är inte särskilt omfattande. I kursplanen Lgr 69 (Läroplan för grundskolan 69) står det för första gången om modersmålsundervisning, men enbart för det finska språket. Som ämne förekommer modersmål för första gången i Lgr 80 (Läroplan för grundskolan 80). Förklaringen till att modersmål som ämne inte finns med i de tidigare läroplanerna beror på att större grupper med invandrabarn kom till svenska skolor först i samband med arbetskraftsinvandringen under 1960 – talet (Paulin m.fl. 1993).

Hemspråksreformen kom 1977 som en konsekvens av att riksdagen fastslog om officiell invandrarpolitik 1975. Detta beslut gav invandrabarn rätt till hemspråksundervisning av en behörig hemspråkslärare (Paulin m.fl. 1993). Skolans ansvar var tidigare att stödja invandrabarnens tvåspråkighet, men man inriktade sig då enbart på att ge dem stöd i det svenska språket (Håkansson, 2003). I dagens läroplan, Lpo 94 (Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet) står det att skolan har ett ansvar att sträva efter att alla elever skall uppnå målen för utbildningen. Ansvaret innebär också att individanpassa undervisningen, det vill säga att se till alla elever och ge särskilt stöd till de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen.

Den socialpsykologiska definitionen av modersmål är det språk man identifierar sig med. Modersmålet är också det språk som man genom socialisationsprocessen tillägnar sig sin grupps normer och värdesystem. Kulturella traditioner förmedlas genom språket och ger individen en identitet som binder henne/honom till gruppen och samtidigt skiljer henne/honom från andra kulturer (Skutnabb-Kangas, 1981).

1.2 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur elever med annat modersmål än svenska upplever sin skolsituation som flerspråkiga och hur deras flerspråkighet bemöts i skolan av lärare och kamrater. Vidare vill vi undersöka om elevers flerspråkighet tillvaratas i skolan och i sådant fall på vilket sätt.

2. Forskningsbakgrund

I forskningsbakgrunden har vi valt att behandla modersmålets inverkan på barnets andraspråkinlärning ur olika perspektiv. Samverkan mellan ursprungskulturen, den nya kulturen och barnets identitetsutveckling är andra viktiga inslag.

2.1 Ämnet modersmål enligt kursplanen

Enligt kursplanen i modersmål (Skolverket, 2000) ska ämnet ge invandrarelever möjlighet att utveckla sina kunskaper i modersmålet. Ämnet riktar sig till elever som har sitt modersmål som levande umgängesspråk. Modersmålet har en avgörande betydelse för den egna kulturen och identitetsutvecklingen. Genom att utveckla kunskaper om sitt ursprung och språk, kan även självkänslan och uppfattningen om den egna livssituationen stärkas. Kunskapsinhämtning i skolan är starkt förknippat med ämnet modersmål. Kunskaper som befästs i det egna språket ger förutsättningar för att även lära på svenska. Modersmålet syftar också till att bevara det kulturella arvet, men även verka för att skapa förståelse för olika folk och kulturer.

I kursplanen i modersmål (Skolverket, 2000) kan man läsa att ämnet är uppbyggt på så vis att språkstudier, med utgångspunkt i litteratur och kulturkunskap utgör ämnets kärna. Genom att aktivt arbeta med språket, att samtala, berätta, skriva och läsa utvecklar eleverna sin språkförmåga. Barn- och ungdomslitteratur är en viktig del av modersmålsundervisningen, då litteraturen förmedlar mycket kunskap och förståelse för skillnader och likheter mellan elevens två kulturer. Tanken är dock att lektionernas innehåll ska ha viss anknytning till det övriga skolarbetet. Vid bedömning av ämnet modersmål ska det tas hänsyn till elevens olika förutsättningar för att lära sig skriftspråket, beroende på om elevens modersmål saknar skriftspråkskultur eller har ett annat alfabet olikt det latinska (a.a).

I kursplanens mål att sträva mot kan man läsa följande strävansmål:

- utvecklar sin förmåga att förstå och uttrycka sig muntligt och skriftligt på modersmålet,
- utvecklar sin förmåga att med behållning läsa och förstå skilda slag av texter på modersmålet,
- tillägnar sig kunskaper om språkets uppbyggnad för att kunna göra jämförelser mellan sitt modersmål och det svenska språket och därigenom utveckla sin tvåspråkighet,
- tillägnar sig kunskaper om historia, traditioner och samhällsliv i sin ursprungskultur och förmåga att göra jämförelser med svenska förhållanden,
- stärker sin självkänsla och identitet och erövrar dubbel kulturtillhörighet,
- grundlägger goda läsvanor genom litteraturläsning eller tillägnar sig litteratur på annat sätt,
- lär känna delar av sitt kulturarv och kan sätta detta i relation till sig själv och sin egen situation,
- lär sig att använda sitt modersmål som medel för sin kunskapsutveckling och på så sätt tillägnar sig ett ord- och begreppsörråd inom olika områden.

(Skolverket, 2000)

2.2 Olika grupper barn med invandrarbakgrund

Ofta talar man om invandrabarn som en enhetlig grupp, med lika bakgrund och förutsättningar. Så är inte fallet. Det är inte enbart en fråga om barn från olika länder med olika språk och kulturer, utan också en fråga om när och hur eleverna har invandrat (Paulin m.fl. 1993).

Man brukar dela in invandrabarn i fyra olika kategorier. Den första gruppen är arbetskraftsinvandrarna, de ”gamla” invandragrupperna. Barn som tillhör denna grupp är födda i Sverige i andra eller tredje generationen. Den andra gruppen är de barn som är födda utomlands och har flyttat hit före eller under skolåldern. Vanligen handlar det om flyktingbarn. Den tredje gruppen invandrabarn består av barn från så kallade blandäktenskap, det vill säga att föräldrarna har olika ursprung. Barnen är då oftast två- eller trespråkiga beroende på om en eller båda föräldrarna har invandrarbakgrund. Till den fjärde och sista gruppen räknas adoptivbarn, barn som är adopterade från ett annat land. Inom dessa grupper finns en stor kunskapsvariation som grundas på tidigare skolbakgrund, vilket innebär att modersmålsundervisningen måste anpassas efter gruppernas olika behov (Paulin m.fl. 1993).

2.2.1 Kultur och identitet

Paulin med flera (1993) menar att den egna identiteten byggs upp genom umgänge med andra människor. Vi formar vår identitet genom att spegla oss i dessa människor och på det sättet skaffar vi oss social kompetens. När ett barn kommer till ett nytt land och en ny kultur påverkas barnets identitet. Då barnet inte kan språket och inte behärskar reglerna förlorar det speglarna, därmed även den sociala kompetensen vilket leder till att barn känner sig vilna, bortkomna och dumma. Barnet söker sig då till ett identifikationsobjekt eller en förebild. Förebilden blir i detta fall ofta modersmålläraren, eftersom att hon/han ofta bär på liknade erfarenheter. På modersmålsundervisningen behandlas kultur och kulturtillhörighet vilket i sin tur kan stärka elevernas identitetsutveckling. De får även en förståelse för sin kulturs seder, bruk, normer och värderingar (a.a).

Ladberg (2000) hävdar att barn inom kompisgäng uttrycker sin identifikation genom egna språkliga uttryckssätt med uttal och ordval. Likaså styrs barnens språkval av omgivningens värderingar om olika språk och kulturer. Den som har mött negativa reaktioner mot sitt modersmål eller sin kultur, kan börja undvika att tala sitt språk och känna sig skamsen för den sidan av sin identitet. Kulturen kommer till uttryck språkligt genom ordspråk, talesätt, sagor och sånger. Den som lämnar ett språk lämnar även den kultur som språket bär med sig (a.a).

Barn som tillhör två kulturer är i behov av att få uppleva acceptans och positiva attityder för sig själv och sin kulturella bakgrund, men även att det finns samarbete mellan personer från barnets olika kulturer. Samarbetet är en bekräftelse på att båda kulturerna uppskattas, vilket gör att det underlättar för barnet att växa in i de båda kulturerna (Nauclèr m.fl. 1988).

För att motverka främlingskap och fördomar är det viktigt att vi har kunskap om de kulturer vi möter och att vi gör vår egen kultur synlig. Det är viktigt att vi har kunskap och insikt för att förstå att tillhörigheten till en viss kultur också medför ett visst beteende och vissa reaktioner (a.a).

2.3 Skolan och språket

Ladberg (1994) betonar vikten av att ha minoritetsspråken som ett naturligt inslag i undervisningen, för att elever med annat modersmål än svenska ska känna sig språkligt jämlika med sina svensktalande kamrater. Skillnaden mellan modersmål, svenska och övriga skolämnen är att språket är så mycket mer än skolresultat då det är grunden för kommunikation och förståelse, därmed identitet och känslor. Om läraren i sin undervisning tillåter elever att ta stöd av modersmålet vid inläring av det svenska språket, ger det eleverna möjlighet att stärka sin identitet och motivationen att lära sig svenska (a.a). För att underlätta förståelsen vid inläring av nya ord och begrepp på svenska kan man till exempel resonera kring likheter och skillnader mellan modersmålet och det svenska språket (*Komma till tals - flerspråkiga barn i förskolan*, 2006). Lärare är förebilder för elever. Modersmållärare representerar barnens ursprung och de svenska lärarna representerar det svenska.

Också förhållandet mellan hemspråkläraren och de svenska lärarna blir en förebild för barnen. Hur lärarna samarbetar och hur svenskarna bemöter hemspråkläraren visar för barnen hur deras grupp kan inlemmas i det nya samhället (Ladberg, 1994: 195).

I artikeln *Komma till tals - flerspråkiga barn i förskolan* (Myndigheten för skolutveckling, 2006) kan man läsa om hur viktigt det är att lärare visar intresse för elevens kultur och modersmål. Genom att fråga vad olika saker heter eller att diskutera kring traditioner i olika kulturer stöds språkutvecklingen både på modersmålet och på det svenska språket. I *Delbetänkande av skolkommittén* (1996) kan man läsa att det inte finns någon klar definition av multikulturell undervisning, men dock många olika modeller. Man menar att mångkulturell undervisning uppmuntrar elever från minoritetskulturer att känna stolthet över sin kulturella tillhörighet och hjälper dem att utveckla nya insikter. Med denna typ av undervisning ökar förståelsen för olika kulturer vilket medför att fördomar reduceras. Den här typen av undervisning har visat sig vara främjande för många minoritetsgrupper, dock inte för alla. Synen och värdet på skola och utbildning i elevens ursprungskultur i förhållande till den nya kulturen är i många fall avgörande för hur eleven kommer att prestera och göra framsteg i den skolsituation de befinner sig.

I *Delbetänkande av skolkommittén* (1996) kan man vidare läsa att elever med annan kulturell bakgrund och ett annat modersmål än svenska är ett värdefullt tillskott i samhället och i skolan. I framtiden kommer det att finnas fler två- eller flerspråkiga människor i Sverige som har en kulturell kompetens vilket innebär mer förståelse för andra kulturer. Denna förståelse är också en tillgång i skolan som bör tillvarata denna unika fördel. Modersmålsundervisning kan ge möjlighet att bredda även de svenska elevernas språkval för elever som är intresserade att delta (a.a). Om personal på förskola och skola ser på flerspråkighet som något självklart och positivt bidrar personalen till att barnets flerspråkighet utvecklas (*Komma till tals – flerspråkiga barn i förskolan*, 2006)

2.3.1 Faktorer som påverkar studiesituationen för elever med annat modersmål än svenska

I en utvärderingsrapport från Uppsala kommun (*Undervisning i svenska som andraspråk*, 2007) står det skrivet om undervisning i svenska riktat till barn som har invandrat till Sverige. De här eleverna måste ägna sig åt språk- och kunskapsinlärning samtidigt, då förförståelsen som svenska elever har saknas. Kunskapssynen kan vara olik från elevens ursprungsland vilket kan innebära att eleven har en annan studieteknik än vad svenska elever har.

I rapporten står det vidare att elever som växer upp i tvåspråkiga och kulturella miljöer – hemmets och skolans – är försatta i en mer ansträngd situation, vilket tar mycket kraft. Möjlighet att få hjälp hemma för elever med utländsk bakgrund är generellt mindre än för barn som har föräldrar som har gått i svensk skola. Läxläsning är en faktor som kräver mycket kraft av eleven, då det generellt tar lång tid att läsa läxor blir det mindre tid för repetition. För att följa undervisningen i skolan krävs att eleven är konstant koncentrerad, risken finns då att eleven inte orkar och hinner med att uppfatta allt som sägs. Detta kan medföra att hela sammanhanget går förlorat. För dessa elever kan det ta längre tid att tänka ut ett svar när läraren ställer en fråga, vilket kan få till följd att en annan elev får svara istället. Osäkerhetskänslor inför att svara gör att många elever inte vågar yttra sig. Då modersmålsundervisning ofta är schemalagd efter ordinarie skoltid tvingas eleverna till längre skoldagar än sina kamrater. Längre skoldagar och fler läxor är andra faktorer som kan ta mycket energi från de barn som går på modersmålsundervisning (a.a).

2.3.2 Svenska som andra språk - Sv2

För svenska barn som av olika anledningar har bott utomlands en längre tid och för invandrabarn i Sverige, finns svenska som andraspråk (sv2-undervisning). Denna undervisning är obligatorisk om skolan bedömer att eleven har bristande kunskaper i svenska språket. Undervisningen skall i första hand ges av en för området utbildad lärare. Om klassläraren och sv2-läraren samarbetar är det vanligt att eleven får gå ifrån den vanliga undervisningen för att ha sv2-undervisning (Magnusson, 1986).

Magnusson (1986) förklarar att barn som kommer till Sverige före 12-års ålder ofta har ett välfungerande vardagsspråk, men kan ändå vara i behov av sv2-undervisning för att vidga sitt vokabulär. Om eleverna inte får hjälp med att utveckla sitt ordförråd kan problem uppstå längre fram i utbildningen, då de kommer i kontakt med läroböcker och andra svårare texter.

Om kunskaperna i svenska språket är ofullständiga kan detta i en del fall resultera i osäkerhet och brister i självförtroendet hos invandrabarn. Dessa elever behöver mycket stöd och uppmuntran vid arbete i klassen. Med starkare självkänsla vågar de visa vad de kan och utvecklas snabbare. Därför är det ett viktigt moment i sv2-undervisning att träna och uppmuntra den muntliga språkfärdigheten. Att vilja, kunna och våga använda det svenska språket är förutsättningar för ökade språkkunskaper (Magnusson 1986).

Tidigare betraktade man modersmåls- och sv2-undervisningen som de ämnen där eleven lärde sig språk. Under andra ämneslektioner fick de kunskaper. Idag vet vi att traditionell undervisning inte är särskilt språkutvecklande. Det som gör lektionerna språkutvecklande är valet av innehåll som gör att ämnesintegration blir viktig (Paulin 1993).

2.3.3 Läs- och skrivinläring, bland elever med invandrarbakgrund.

Enligt Paulin med flera (1993) och Fredriksson & Taube (2001) tyder studier på att den mest framgångsrika läsfärdigheten hos barn, nås genom att eleven i första hand lär sig läsa och skriva på det språk hon behärskar bäst. Tryggheten och den naturliga grunden för läs- och skrivprocessen utgörs av det språk som finns närmast den enskilda personen, det språk som man utvecklat sedan tidig ålder (Cerú, 1994). Om eleven har utvecklat goda kunskaper i två språk, finns en medvetenhet om skillnader i talspråket och då också i skriftspråket. Läs- och skrivinläringen kan då ske parallellt (Paulin m.fl. 1993).

En annan utgångspunkt tyder på att elevens läs- och skrivinläring påverkas av den grammatiska skillnaden mellan modersmålet och det nya språket. Faktorn som utgör skillnaden kan bland annat vara variationen i skrift som kyrilliska, arabiska och kinesiska eller japanska bokstäver och skrivtecken. Läsinläringen påverkas även av lästraditionen och värderingar för läskunnighet ifrån barnets ursprungliga kultur, på så vis påverkas också den generella skolgången. Större skillnad mellan språken utgör en större svårighet för elevens läs- och skrivinläring på det främmande språket (Fredriksson & Taube 2001).

Paulin med flera (1993) menar att barn som kommer till Sverige i skolåldern ofta har lärt sig att skriva och läsa på sitt modersmål. Då kan modersmålläraren vara till stor hjälp, eftersom denne talar elevens språk och kan förklara likheter och olikheter i språket. Modersmållärarna kan också hjälpa till med förståelse av svenska texter som behandlas på övriga lektioner, vilket leder till att elevens läs- och skrivinläring sker på ett effektivt sätt även i andraspråket. Det finns även de elever som lär sig läsa och skriva på andraspråket först och därefter på sitt modersmål. Eleven har då knäckt koden vilket betyder att han/hon inte behöver lära sig läsa en gång till utan kan överföra sina färdigheter i läsning och skrivning från svenska till modersmålet (Paulin 1993).

Vid läsförståelse och begreppsinsläring har skönlitteratur många fördelar. Många andraspråkselever har ibland haft mer kontakt med olika läromedel än med skönlitteratur. Om läraren tar hänsyn till elevernas språkliga nivå när förslag på böcker ges, är chansen att en positiv inställning till skönlitteratur skapas och då kan skönlitteratur vara ett av de bästa

läromedlen. Skönlitteratur som läromedel är också lätt att anpassa efter elevens ålder och intressen, vilket gör inläringen mer effektiv (Bergman & Sjöqvist 2000).

Det är lärarens uppgift att skapa gynnsamma förutsättningar för den enskilda elevens behov, vilket görs på bästa sätt genom att hjälpa, stödja och samspela med eleven. Det är därför viktigt att läraren har kunskaper om den aktiva läs- och skrivprocessen (Fredriksson & Taube 2001).

2.4 Förstaspråk och andraspråk

Modersmål är det språk som man lär sig först och som man identifierar sig med, språket man föds i, även kallat för förstaspråk. Den som föds in i och utvecklar två språk samtidigt har då två förstaspråk (Einarsson, 2004). En tvåspråkig person är den som behärskar två språk fullständigt och som identifierar sig själv som tvåspråkig med två kulturer (Skutnabb-Kangas 1981). För att barnet inte skall bli dubbelt halvspråkigt, det vill säga att varken ha utvecklat modersmålet eller andraspråket fullständigt, är det viktigt att barnet har ett välutvecklat modersmål som grund för att kunna lära sig ett andraspråk. Andraspråksinläringen sker via modersmålet då barnet översätter ord från det första språket till det andra (Håkansson 2003).

Håkansson (2003) skriver vidare att barn som lär sig två språk samtidigt kallas simultant tvåspråkiga. Successivt tvåspråkiga kallas de barn vars andraspråksinläring påbörjas då barnet redan har ett utvecklat språk. Skillnaden i inläringen är den att många successivt tvåspråkiga barn inte når fram till samma tvåspråkiga nivå som simultant tvåspråkiga. Den bästa inlärningsstrategin för att hjälpa barn till tvåspråkighet är en person - ett språk - strategin. Barn som växer upp i familjer där föräldrarna talar varsitt språk med barnet, använder de två språken mer naturligt.

Forskning visar att det finns ett samband mellan deltagande i modersmålsundervisning och språkanvändning, då elever som har fått modersmålsundervisning oftare använder det i både tal och skrift. Deltagande ger däremot inte automatiskt en hög behärskning av modersmålet, detta är mycket individuellt (Håkansson, 2003).

2.4.1 Vilket språk i vilken situation?

Ett barn kan lära sig många språk. Men det går inte av sig själv. Språket måste vara känslomässigt viktigt för barnet (Ladberg & Nyberg, 1996: 13).

Människor i barnets omgivning är de som påverkar barnets språkinläring. Barnet lär sig de språk och dialekter som personer i deras omgivning talar och som de vill identifiera sig med. Många föräldrar undrar på vilket språk de ska kommunicera med sina barn på. Ladberg & Nyberg (1996) poängterar att det är viktigt att föräldrarna talar det språk de kan bäst. På modersmålet kan föräldern uttrycka känslor och visa kärlek och ömhet inför barnet, de kan också vägleda och tillrättavisa barnet. Om föräldrarna talar det språk de behärskar bäst blir de ofta starkare förebilder och auktoriteter för sina barn. Ibland saknar föräldrar kunskap om språkinläring. I tron på och viljan att barnet lär sig svenska på bästa sätt, talar de svenska i hemmet med barnet. Konsekvensen av detta tillvägagångssätt är att barnet varken lär sig svenska eller sitt modersmål väl. Barnen får då ofta problem med sin identitet eftersom de är osäkra på vilken kultur de tillhör (Ladberg & Nyberg, 1996).

Ofta är det barnen i familjen som utvecklar det svenska språket först. De talar det i skolan och i hemmet med syskon (Ladberg & Nyberg, 1996). Ladberg (1999) förklarar att kommunikation har två sidor, den ena sidan är att lyssna och förstå och den andra är att kunna uttrycka sig och göra sig förstådd. En vanlig situation bland flerspråkiga barn är att föräldrarna talar ett språk till barnen och barnen svarar på ett annat. Detta kallas passiv tvåspråkighet. För att barnet skall vara aktivt tvåspråkig behöver det känna ett behov av att använda språket även i tal, som till exempel då de besöker ursprungslandet. En annan vanlig situation är att barn använder ord från olika språk i samma yttrande, det vill säga att de växlar mellan språk. Det finns flera anledningar till detta, bland annat då man genom att växla till ett gemensamt språk markerar samhörighet med en grupp. En annan orsak kan vara att man markerar auktoritet genom att gå över till ett språk med högre prestige, eller att barnet finner ord som är mer träffande för sammanhanget på ett annat språk. Anledningen till att flerspråkiga barn lånar ord från andra språk är bland annat för att de saknar motsvarande ord på exempelvis modersmålet (a.a).

3. Problemprecisering

Syftet med undersökningen är som tidigare redovisats att undersöka hur elever med annat modersmål än svenska upplever sin skolsituation som flerspråkig, och om dessa elever tycker att deras flerspråkighet tas till vara i undervisningen. Utifrån syftet ställde vi följande frågor:

- Hur upplever elever med annat modersmål än svenska att deras flerspråkighet bemöts i skolan av lärare och kamrater?
- Tas elevers flerspråkighet tillvara i undervisningen och i sådant fall på vilket sätt?
- Ser elever med annat modersmål än svenska sin flerspråkighet som en tillgång eller som ett hinder?

4. Empirisk del

Nedan presenteras val av metod för genomförande följt av etiska och metodiska överväganden samt metodkritik.

4.1 Val av metod

Vi använde oss av kvalitativ intervju, som innebär att intervjun genomförs med ett mindre antal personer. Meningen med denna undersökningsform var att få spontana svar från informanterna och som bygger på deras erfarenheter. Vid en kvantitativ undersökning, det vill säga en enkätundersökning, skulle vi ha gått miste om kontakten med informanter och deras svar hade blivit mer begränsade (Denscombe, 2000). Undersökningen genomfördes på två mångkulturella skolor som vi kommit i kontakt med genom den verksamhetsförlagda utbildningen. Valet av skolor berodde endast på tidigare kontakter vilket underlättade genomförandet av undersökningen. Skolorna är belägna i två olika kommuner, en skola per kommun. Anledningen till att vi valde två olika kommuner är för att möta elever med eventuellt skilda erfarenheter av modersmålundervisning, då organisation och värderingar kan variera.

Eleverna vi vände oss till har ett annat modersmål än svenska vilket de aktivt använder i hemmet. Undersökningen är oberoende av elevens utländska ursprung, föräldrar med samma utländska härkomst eller föräldrar med skild härkomst. Vi har valt att inte nämna könen på respondenterna då undersökningen inte behandlas ur ett genusperspektiv.

För att underlätta efterarbetet och för att få en korrekt och fullständig dokumentation av det som sades under intervjuerna, valde vi att använda oss av ljudupptagning i form av en diktafon. Ljudupptagning ger en permanent dokumentation av intervjun, dock kan endast det verbala språket analyseras (Denscombe, 2000). Därför beslutade vi att parallellt med ljudupptagningen föra fältanteckningar.

4.2 Etiska överväganden

Innan undersökningen genomfördes tog vi via telefon den första kontakten med en klasslärare för aktuell årskurs. Därefter informerades lärare, elever och föräldrar om vår studie och syftet med denna. Vi skrev ett brev till målsmän för elever i de berörda klasserna (bilaga 1). I brevet fick föräldrarna information om oss, vårt syfte och tillvägagångssätt för intervjuerna. Därefter fick de godkänna att deras barn fick delta i undersökningen genom att signera en talong som återlämnades till klassläraren. Då vi endast skulle intervjua ett fåtal elever lottade vi bland de talonger som läraren mottagit från föräldrarna. Elever och målsmän var väl medvetna om ljudupptagningen och informerades i förväg om elevens anonymitet då insamlad data analyserats och sammanställts (Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, 2002).

4.3 Metodiska överväganden, metodkritik samt genomförande

Denscombe (2000) beskriver kvalitativa undersökningar i form av intervju och svårigheterna med att genomföra intervjuer i ett forskningssyfte. Intervjuer är inget enkelt alternativ och kan om man är ouppmärksam och dåligt förberedd spåra ur och istället bli en konversation, vilket i sin tur inte kan betraktas som forskningsresultat. Denscombe (2000) berättar vidare om "intervjuareffekten", vilket innebär att den intervjuade påverkas av den person som ställer frågorna, informanten påverkas också av ämnet som diskuteras. Som forskare kan man inte dölja sin identitet men man bör sträva efter att vara neutral för att inte påverka respondenten.

Intervjuerna genomfördes i grupp om fyra elever per tillfälle. Tillvägagångssättet valde vi för att eleverna kan känna trygghet i gruppen och på så vis minskar risken att de känner sig utpekade eller stressade att svara. Gruppintervjuer har många fördelar då de ofta ger upphov till fylligare svar då de intervjuade kan bemöta varandras synpunkter. Denna typ av intervjuer kräver dock att alla medverkande kommer till tals och delger sina synpunkter, en person kan lätt dominera samtalet och få mer talutrymme. En annan riskfaktor med gruppintervjuer är att endast de åsikter som anses acceptabla inom gruppen framkommer (Denscombe, 2000).

Som nämndes ovan lottades informanter fram bland de frivilliga eleverna som också fått tillåtelse av målsmän. Fördelen med urskiljningen av elever var att läraren inte kunde ha någon påverkan på vilka respondenterna skulle bli, utan urvalet blev slumpvis. En nackdel med tillvägagångssättet kan vara att könen representeras olika. En annan problematik kan vara huruvida urvalet av informanter är representativt då urskiljningen av informanter varit beroende av målsmäns medgivande och frivilliga elever. Risken finns att undersökningen är representerad av ett positivt urval.

Eleverna i de olika klasserna var olika informerade om vår undersökning. Läraren för eleverna i skola **1**, hade förberett sina elever väl inför intervjun då de var väl medvetna om vikten av att delta i en forskningsförankrad undersökning. De kände även till vårt syfte med undersökningen och varför vi genomförde den. Eleverna i skola **2** var mindre förberedda inför vår ankomst och kände inte till syftet med vår undersökning, eftersom läraren av okänd anledning valde att inte informera klassen om vår undersökning. Dock hade ingen tillgång till frågorna i förväg, då vi tror att elevernas svar kunde ha påverkats av vuxna.

Vi har genomfört intervjun tillsammans, vilket innebar att vi båda två haft möjlighet att ställa följdfrågor och antecknat. Vi strävade efter en avslappnad kontakt till informanterna så att de på ett naturligt sätt kunde delge sina erfarenheter och åsikter. Intervjuerna genomfördes med elevgrupp om fyra elever i ett avskilt rum.

4.4 Beskrivning av informanter

4.4.1 Informanter skola 1

Eleverna **A**, **B**, **C** och **D** går i skolår sex på skola **1**, som ligger i en kommun med ungefär 50 000 invånare. Majoriteten av skolans elever har invandrarbakgrund. En av ordningsreglerna på skolan lyder att endast det svenska språket talas på skolan. I klassen har samtliga elever invandrarbakgrund.

Elev **A** och **B** är tolv år och har bosniskt ursprung. Båda är födda i Sverige och har bosniska som modersmål. Elev **C** är tretton år och född i Irak. Eleven har bott i Sverige i 3 år och har

arabiska som modersmål. Elev **D** är tolv år gammal och har libanesiskt ursprung. Eleven är född i Sverige och har arabiska som modersmål.

4.4.2 Informanter skola 2

Eleverna **E**, **F**, **G** och **H** går i skolår fem på skola **2**, som ligger i en kommun med cirka 70 000 invånare. Liksom skola **1** har skola **2** en majoritet elever med invandrarbakgrund. Även på denna skola råder ett indirekt förbud mot att tala andra språk än svenska i korridorer och på raster.

Elev **E** och **F** är elva år gamla och har eritreanskt ursprung. Båda är födda i Sverige och har eritreanska som modersmål. Elev **G** och **H** är elva år gamla med kurdiskt ursprung och har kurdiska som modersmål. Elev **G** är född i Sverige och elev **H** är född i Kurdistan och kom till Sverige vid fyra års ålder.

5 Redovisning av resultat

I det här avsnittet kommer vi att redovisa resultatet från intervjuerna. Resultatet är presenterat var skola för sig. Frågorna vi ställde till samtliga informanter kan ses i slutet av arbetet (bilaga 2), frågorna finns också i texten.

5.1 Resultat av undersökning

5.1.1 Skola 1

Fråga 1. Går du på modersmålsundervisning?

Fråga 2. Varför går du på modersmålsundervisning?

Vi började med att fråga om eleverna går på modersmålsundervisning och varför de gör det? Elev **A**, **B** och **D** går på modersmålsundervisning, de har bestämt det av egen vilja och i samtycke med föräldrar. Elev **C** går för tillfället inte på modersmålsundervisning, men har tidigare haft modersmålsundervisning och skall börja igen.

Fråga 3. Tycker du att det är viktigt med modersmålsundervisning? Varför?

Vidare ställde vi frågan om de tycker att det är viktigt med modersmålsundervisning och i sådant fall varför? Samtliga elever tycker att det är viktigt att de utvecklar sin vokabulär och grammatik på modersmålet så att de kan konversera med släktingar. De tycker också att det är viktigt att kunna hemlandets historia och geografi.

Det är bra för mig. Om jag inte kan något på svenska kan jag veta det på arabiska (Elev C).

Fråga 4. Vilket språk behärskar du bäst, modersmålet eller det svenska språket?

Då vi ställde frågan om vilket språk de bäst behärskar svarade eleverna **A**, **B** och **D** att de behärskar modersmålet och svenska lika bra. De utvecklade sedan sitt svar med att de verbalt behärskar modersmålet och svenska på samma nivå, men skriftspråket är mer utvecklat på det svenska språket. Detta på grund av att de endast utövar modersmålet skriftspråk på modersmålsundervisningen. Elev **C** behärskar modersmålet skriftspråk relativt bra då eleven gått tre år i skolan i sitt hemland, däremot ger eleven inte ett direkt svar på frågan.

Fråga 5. I vilka situationer använder du de olika språken?

På frågan i vilka situationer eleverna använder de olika språken svarar elev **A** att vederbörande pratar svenska både i skolan och hemma, men att eleven ibland också pratar modersmålet med kamrater i skolan och på fritiden. Elev **D** talar svenska med kamrater, kusiner och äldre syskon, eleven talar endast arabiska med släkten, föräldrarna och yngre syskon. Elev **C** talar svenska med syskonen men med sina föräldrar talar eleven modersmålet.

Jag talar hälften bosniska och hälften svenska, när jag pratar bosniska och när jag inte kan något på bosniska talar jag svenska (Elev **B**).

Fråga 6. Tas din flerspråkighet till vara i skolan? På vilket sätt?

Nästa fråga vi ställde till eleverna var hur deras flerspråkighet tas tillvara i skolan och på vilket sätt? Eleverna menar att de sällan får använda sitt modersmål i skolan. De brukar få hjälpa varandra om någon nyligen kommit till Sverige, annars skall de tala svenska. När elev **C** kom till Sverige fick eleven hjälp i undervisningen av elev **D** då de har samma modersmål.

För vissa lärare får man prata sitt språk, men vissa tror att man bara säger fula ord (Elev **A**).

Fråga 7. Hur bemöts ditt modersmål i skolan?

På frågan om hur elevernas modersmål bemöts i skolan svarar alla fyra elever att de upplever att kamrater med annan härkomst är nyfikna på deras språk och kultur. De vill veta vad saker och ting heter på deras modersmål. Enligt elev **B** tycker kamraterna att det är spännande och ger sig sällan förrän de fått svar. Elev **B** och **D** berättar att deras klasslärare också tycker deras språk är spännande och ibland vill lära sig fåtal ord, men till skillnad från kamraterna känner de aldrig någon press från läraren att svara. De säger också att de aldrig upplevt det pinsamt att tala sitt språk inför andra. Elev **D** tycker tvärtom att det är roligt att tala arabiska inför kamrater.

Fråga 8. När du inte förstår ett ord eller du inte förstår en mening på svenska, till vilket språk vänder du dig för att hitta en lämplig lösning?

Vår nästa fråga till eleverna var till vilket språk de vänder sig för att hitta en lämplig lösning då de inte förstår ett ord eller en mening på svenska. Elev **C** och **D** sa att de vänder sig till modersmålet vilket är arabiska, då de skall finna förståelse för ett ord eller mening. Elev **A** och **B** vänder sig till det svenska språket då de anser sig ha bättre kunskaper på svenska.

Fråga 9. Finns det några fördelar med att kunna flera språk, vilka i sådant fall?

Fråga 10. Ser du några nackdelar med att vara flerspråkig, vilka?

På frågan om det finns några fördelar med att kunna flera språk, menar elev **B** att det är bra att vara flerspråkig när man reser utomlands. Elev **D** tycker det är roligt att kunna tala flera språk och övriga elever instämmer. Elev **B** tror att det är en fördel att kunna tala flera språk och att det då underlättar inläringen av ytterligare språk. Elev **C** tycker att engelska är ett viktigt språk att kunna då eleven menar att man kan kommunicera med människor i många länder. Däremot fann de inga nackdelar med att vara flerspråkig, vilket var den avslutande frågan till eleverna.

5.1.2 Skola 2

Fråga 1. Går du på modersmålsundervisning?

Fråga 2. Varför går du på modersmålsundervisning?

På frågan om eleverna går på modersmålsundervisning och varför de gör det, svarade elev **E** och **F** att de för tillfället inte går på modersmålsundervisning då de inte har någon modersmåls lärare. Elev **G** och **H** går på modersmålsundervisning i kurdiska och eleverna har valt att gå på modersmålsundervisning i samtycke med föräldrar.

Fråga 3. Tycker du att det är viktigt med modersmålsundervisning? Varför?

Vidare ställde vi frågan om de tycker att det är viktigt att gå på modersmålsundervisning och i sådant fall varför? Elev **G** tycker det är viktigt att gå på modersmålsundervisning för att inte glömma sitt språk, elev **H** instämmer och tillägger att det också är viktigt att lära sig om sin kultur. Elev **E** och **F** skall åter börja på modersmålsundervisning eftersom de inte kan tala sitt språk väl, men tycker att det är viktigt och vill gärna lära sig mer.

Om man inte kan sitt språk så vet man inte vem man är (Elev **E**).

Fråga 4. Vilket språk behärskar du bäst, modersmålet eller det svenska språket?

Då vi ställde frågan om vilket språk de bäst behärskar svarade elev **E** att denna bäst behärskar det svenska språket, men eleven kan också många ord på sitt modersmål. Elev **F** talar svenska bättre än sitt modersmål då eleven utövar svenska mer än sitt modersmål. Eleverna **G** och **H** tycker att de behärskar språken i samma utsträckning.

Fråga 5. *I vilka situationer använder du de olika språken?*

På frågan i vilka situationer eleverna använder de olika språken svarade elev **G** att vederbörande talar svenska med sina vänner, men hemma talar eleven kurdiska. Elev **F** instämmer med elev **G** och menar att modersmålet talas endast hemma.

Vi får inte tala hemspråk i skolan (Elev **F**).

Vi talar bara på hemspråk (modersmålsundervisning), annars pratar vi bara svenska (Elev **H**).

Eleverna tror att anledningen till att de inte får tala sitt modersmål i skolan är för att de som inte förstår språket kan tro att de baktalar kamrater eller lärare. Elev **H** har blivit retad av andra skolelever då personen i fråga talat i telefon på sitt modersmål. Därför undviker eleven ibland att tala sitt modersmål.

Fråga 6. *Tas din flerspråkighet till vara i skolan? På vilket sätt?*

Kommande fråga till eleverna var ifall deras flerspråkighet tas tillvara i skolan? På frågan svarade elev **H** att klassläraren ibland brukar fråga vad till exempel ett djur heter på kurdiska och skriver då upp ordet på tavlan. Övriga elever nickade instämmande.

Fråga 7. *Hur bemöts ditt modersmål i skolan?*

Därefter frågade vi eleverna hur de upplever att deras modersmål bemöts i skolan? Eleverna har ingen uppfattning om hur andra bemöter deras modersmål då de sällan talar sitt modersmål i skolan. Men de avslutar ändå med att säga att deras klasskamrater ibland tycker att det är spännande att lära sig ord på deras modersmål.

Fråga 8. *När du inte förstår ett ord eller du inte förstår en mening på svenska, till vilket språk vänder du dig för att hitta en lämplig lösning?*

Nästa fråga var till vilket språk eleverna vänder sig för att hitta en lämplig lösning, då de inte förstår ett ord eller en mening på svenska. Elev **F** vänder sig oftast till det svenska språket, eleven menar att det svenska språket utvecklas bättre på så sätt. Elev **E** menar att om man vänder sig till modersmålet så lär man sig sitt modersmål bättre. Elev **G** och **H** samtycker med elev **E**.

Fråga 9. *Finns det några fördelar med att kunna flera språk, vilka i sådant fall?*

Vi frågade eleverna om de tycker att det finns några fördelar med att kunna flera språk, vilka i sådant fall?

Det är viktigt att kunna engelska och modersspråket, för att alla kan engelska (Elev **E**).

Elev **G** och **H** tycker också att det är viktigt att kunna tala engelska för att kunna kommunicera med andra när man är ute och reser. De tycker även att det är viktigt att kunna tyska eftersom tyska är ett vanligt språk och talas av många ute i världen. Elev **H** tror att om man redan är flerspråkig har man en fördel vid inläring av ytterligare språk.

Fråga 10. *Ser du några nackdelar med att vara flerspråkig, vilka?*

Den avslutande frågan vi ställde till eleverna var ifall de ser några nackdelar med att kunna flera språk? Elev **G** tror att det är en nackdel att vara flerspråkig när man ska lära sig ännu ett språk. Eleven menar att det är svårt att lära sig språk parallellt och att man bör lära sig ett språk per år, men några andra nackdelar med att vara flerspråkig kan de inte se.

6. Sammanställning och analys av resultat

För att tydliggöra resultatet följer nedan en sammanställning och analys.

Av de åtta elever som intervjuades går fem på modersmålsundervisning. Eleverna som går på modersmålsundervisning (skola 1 och 2) har bestämt detta i samråd med föräldrar, då de av flera orsaker tycker att det är viktigt. Elev C (skola 1) hävdade att han åter skall börja på modersmålsundervisning, men gav aldrig ett skäl till varför han inte går nu. Elev E och F går inte på modersmålsundervisning då det inte finns någon tillgänglig modersmåls lärare. De har dock viljan och ambitionen att börja igen om resurserna finns. Alla intervjuade elever är väl medvetna om vikten av att gå på modersmålsundervisning och visar stort intresse och vilja att vidareutvecklas på sitt modersmål. Då intervjun ägde rum antydde ingen att modersmålsundervisning är besvärligt eller jobbigt, då det kan vara en ansträngning utöver den ordinarie undervisningen. Detta kan bero på att den skola eleverna går på är mångkulturell och majoriteten av eleverna har invandrarbakgrund och går på modersmålsundervisning. I skolorna är därför modersmålsundervisning mer prioriterad och delvis förlagd på skoltid.

Alla elever tycker att modersmålsundervisning är viktigt för att hålla sitt ursprung levande, så som att ha vetskap om hemlandets historia och geografi. Flera elever talade om stark samhörighet med släkten och vikten av att bevara sitt ursprung, då samtliga elever känner starkare tillhörighet med sin ursprungskultur än med den svenska kulturen. Informanterna framhäver vikten av att grammatiskt korrekt kunna kommunicera med familj, släkt och vänner med samma modersmål. Det är viktigt att kunna tala korrekt då de besöker hemlandet. Släkten har stor betydelse och det verkar vara viktigt att inför dem visa att man är stolt över sitt ursprung och att man är mån om att bevara det. Elev E hävdar modersmålets betydelse för identiteten.

Tre av eleverna i skola 1 menar att de verbalt behärskar modersmålet och det svenska språket lika bra, men att skriftspråket är mer utvecklat på svenska. Då de växer upp i det svenska samhället blir det naturligt att de får mer kontakt med det svenska skriftspråket i skolan och dagligen kommer de i kontakt med media. Elev C däremot gav inget klart svar på frågan, men samtycker med sina kamrater. Eleven har gått i skola i Irak i tre år och ett antagande är att han

behärskar modersmålet i tal och skrift bättre än det svenska språket, då han endast bott i Sverige i två år. Då elev C inte är född i Sverige och har gått flera år i skola i hemlandet befinner eleven sig på en högre språklig nivå än kamraterna som går på modersmålsundervisning och är svenskfödda, detta kan vara en anledning till att eleven för tillfället inte går på modersmålsundervisning. Två elever på skola 2 anser att de talar svenska bättre då de utövar det svenska språket oftare, de övriga eleverna tycker att de behärskar modersmålet lika bra som svenska. Eleverna tvekade dock fram och tillbaka vilket kan tyda på att de har svårt att bedöma vilket av språken de behärskar bäst.

Gemensamt för samtliga intervjuade elever är att alla talar svenska i skolan och med sina vänner, men med släktingar och familj talas modersmålet. En av anledningarna till att eleverna sällan talar modersmål i skolan är att det finns ett indirekt förbud mot att tala sitt modersmål. Eleverna säger att förbudet beror på att lärarna är rädda för att de ska prata "illa" om någon eller att de ska säga fula ord. I skolan talar de därför endast modersmålet på modersmålsundervisningen. Förbudet mot talande av modersmålet beror delvis på rädsla från lärarnas sida, rädsla för att tappa kontrollen och okunskap av modersmålets betydelse vid andraspråksinläringen. Lärarens kunskap och intresse för flerspråkighet och invandrarelevernas kultur har betydelse för elevernas självkänsla. För att eleverna skall få kunskap och förståelse för sina kamrater är det viktigt att klassläraren talar öppet i klassen om olika kulturer och traditioner. Med förståelse för varandras ursprung arbetar man med att motverka främlingskap och fördomar.

Samtliga elever i undersökningen svarade att deras modersmål vid ett fåtal tillfällen tillvaratagits i undervisningen då läraren spontant frågar efter enstaka ord på något av elevernas modersmål. Ett annat tillfälle är då en elev med mindre utvecklade språkkunskaper behöver extra stöd för att förstå, då kan en kamrat med samma modersmål få hjälpa den eleven. Under intervjun uttryckte eleverna sin stolthet över sitt ursprung och över att vara flerspråkiga både visuellt och verbalt. Eleverna visade sig entusiastiska då de berättade om att de får hjälpa varandra till förståelse och ser det som ett privilegium.

De fyra eleverna på skola 1 sa att kamraterna ofta är nyfikna på deras språk och kultur, kamraterna tycker det är spännande och sätter ibland press på varandra för att få höra ett visst ord på bosniska eller arabiska. Eleverna på skola 2 har ingen direkt uppfattning då de sällan talar sitt modersmål i skolan, men vid enstaka tillfälle har någon elev upplevt att kamraterna

funnit deras modersmål spännande. En annan elev har dock blivit retad då personen talat sitt modersmål vid ett telefonsamtal. Klasslärarna för eleverna, skola 1 och skola 2, visar stundtals intresse för elevernas olika modersmål och ursprung. Om inte förbudet mot talande av modersmålet funnits på skolan hade elevernas olika språk varit mindre främmande för varandra. Då de sällan hör något annat än modersmål och svenska växer nyfikenheten och ibland även osäkerhet eller okunskap inför främmande språk och liknande situationer så som ovan kan då uppstå.

Elev A, B och F vänder sig till det svenska språket då de ska finna en förklaring till ett ord eller mening som de inte förstår på svenska. De menar att de har bättre ordkunskaper på svenska än på modersmålet och därför vill de få en förklaring på svenska. Elev F tror också att man gynnar den svenska språkutvecklingen om man vänder sig till svenskan då man vill ha något förklarat. Elev E menar att modersmålet utvecklas då man vänder sig dit då man söker förståelse på andra språket. Även elev C och D vänder sig till sitt modersmål då de söker en lämplig lösning.

Alla intervjuade elever tycker det är en fördel att vara flerspråkiga och elev B och H tycker det är en fördel då det underlättar inläringen av ytterligare språk. Elev C tycker att engelska är viktigt att kunna då man kan kommunicera med människor i många länder, elev G och H tycker också att engelskan är viktig men framhäver tyskans bredd och användbarhet. I tron på att alla människor i världen kan tala engelska, tycker elev E att engelska är det viktigaste språket att kunna. Elev D tycker att det är roligt med språk och att det därför är en fördel att vara flerspråkig.

Eleverna på skola 1 kan inte se några nackdelar med att vara flerspråkiga. Elev G tror att det är en nackdel med att vara flerspråkig då man skall lära sig ännu ett språk, eleven tror att det kan vara förvillande. Eleverna är medvetna om fördelarna med att vara flerspråkiga inte endast då det gäller modersmålet utan även användandet av engelska, då de varit utomlands och rest. Då de intervjuade eleverna har fått erfara nytta med att vara flerspråkiga visar de uppskattning inför kommande språk i undervisningen så som tyska eller franska.

7. Diskussion

Syftet med studien är att undersöka hur elever med annat modersmål än svenska upplever sin skolsituation som flerspråkig. Vi vill framhäva vikten av modersmålet vid andraspråksinläring och för utveckling av identiteten. Därför funderar vi kring hur lärare tillvaratar modersmålet i övrig undervisningen.

Vi har tidigare skrivit en B-uppsats om modersmålsundervisningens betydelse vid andraspråksinläring ur ett lärarperspektiv. Studien visade både kunskap och okunskap om modersmålet vid andraspråksinläring hos klasslärarna. Den visade också på bristande samarbete mellan modersmållärare och klasslärare. Enligt Ladberg (1994) visar forskning att förhållandet mellan modersmållärarna och de svenska lärarna är av betydelse då de är förebilder för eleverna och visar hur integration kan ske i samhället.

Ladberg (1994) betonar vikten av att ha minoritetsspråken som ett naturligt inslag i undervisningen, för att elever med annat modersmål än svenska ska känna sig språkligt jämlika med sina svensktalande kamrater. Under den verksamhetsförlagda utbildningen har vi erfart bristande samarbete mellan modersmållärare och klasslärare, samt att elevernas flerspråkighet inte tillvaratas i undervisningen. Bristande kunskap har lett till att bruk av modersmålet har förbjudits på flera skolor. Båda skolorna vi besökte för intervju av elever har ordningsregler som innefattar förbud mot tal av andra språk än svenska på skolan, med undantag för engelska. Eleverna vi intervjuade tror att förbudet beror på att lärarna misstänker att då eleverna talar sitt modersmål baktalar de andra eller säger "fula" ord. Risken finns att lärare kan känna att de tappar kontrollen då de inte förstår vad eleverna talar om och att förbudet helt enkelt handlar om osäkerhet och kontrollbehov. Lärarnas misstänksamhet kan också överföras till elever emellan, då elever talar olika modersmål. En av eleverna vi intervjuade har blivit retad av skolkamrater då eleven talat sitt modersmål i telefon med sin mamma. I *Delbetänkande av skolkommittén* (1996) kan man läsa att mångkulturell undervisning ökar förståelsen för olika kulturer vilket medför att fördomarna reduceras. Mångkulturell undervisning uppmuntrar elever från minoritetskulturer att känna stolthet över sin kulturella tillhörighet och hjälper dem att utveckla nya insikter.

I litteraturgenomgången står skrivet om olika delar som bör ingå i mångkulturell undervisning, kunskap som varje lärare bör ha. Exempel på detta är hur viktigt det är att klassläraren känner till invandrarelevernas kultur och talar öppet i klassen om olika kulturer och traditioner. Det ger i sin tur eleverna kunskap och förståelse för sina kamrater och på så vis arbetar man med att motverka främlingskap och fördomar. I artikeln *Komma till tals - flerspråkiga barn i förskolan* (Myndigheten för skolutveckling, 2006) kan man läsa om vikten av lärarens engagemang för elevens kultur och modersmål. Genom att fråga vad olika saker heter eller att diskutera kring traditioner i olika kulturer, stödjer man som lärare språkutvecklingen både på modersmålet och på det svenska språket. De intervjuade eleverna berättade om hur deras lärare emellanåt visar intresse för de många språk som finns i klassen, genom att fråga efter enstaka ord på någons modersmål och sedan skriva upp ordet på tavlan. Enligt eleverna visade läraren inget annat engagemang för elevernas ursprungskultur.

Anledningen till att flerspråkiga barn lånar ord från andra språk kan vara att de saknar motsvarande ord i till exempel modersmålet (Ladberg, 1999). För att barn skall utveckla ett språk måste de aktivt använda språket och även känna behov av att använda det. Informanternas intresse för att vidareutveckla sitt modersmål grundas främst i behovet av att kunna uttrycka sig korrekt på modersmålet då de talar med släkt, familj och då de besöker hemlandet. Ibland saknar föräldrar kunskap om språkinläring, i tron på och viljan att barnet lär sig svenska på bästa sätt talar de svenska i hemmet med barnet. Konsekvensen av detta tillvägagångssätt är att barnet varken lär sig svenska eller sitt modersmål väl, barnet får då ofta problem med sin identitet då de inte vet vart de tillhör (Ladberg & Nyberg, 1996). Håkansson (1993) hävdar att elevers identitet ofta påverkas positivt av modersmålsundervisning. En av de modersmållärarna vi intervjuade i B-uppsatsen har erfarenheter av hur långsiktig modersmålsundervisning har givit eleverna ett bättre självförtroende, vilket har lett till att eleverna i sin tur visat sig stolta över sitt ursprung. Vi tror att det är viktigt att barn utvecklar sin identitet inom två kulturer för att känna tillhörighet i båda kulturerna. Enligt kursplanen för modersmålsundervisning stärker eleverna sin självkänsla och identitet om det erövrar dubbel kulturtillhörighet (Skolverket 2000). Modersmålsundervisning är viktig för elevens framtida möjligheter att besöka eller att eventuellt bosätta sig i sitt ursprungsland. Något som samtliga informanter lägger stor vikt vid. Håkansson (1993) skriver att undervisning på modersmålet är viktigt för att undvika att tvåspråkiga barn blir dubbelt halvspråkiga, det vill säga att varken ha utvecklat sitt modersmål eller andraspråk fullständigt. Halvspråkiga barn lider risk att mista känslan av

kulturtillhörighet, det vill säga att de kan känna sig osäkra och vilsna. Återigen vill vi betona vår tro på modersmålsundervisningens betydelse, då elevernas självförtroende stärks vilket går hand i hand med skolresultat och det sociala samspelet med andra människor.

Paulin med flera (1993) menar att samarbete mellan modersmåls lärare och klasslärare ska hjälpa eleven att förstå sitt liv i två olika kulturer. Vår tidigare genomförda undersökning visade på ett bristande samarbete mellan modersmåls lärare och klasslärare. Vad det beror på har vi inte fått klara besked om, men troligtvis beror det på skolans resurser och prioriteringar, lärarnas kunskaper om modersmålsundervisning och antalet invandrabarn på skolan.

Modersmålsundervisning är något som de flesta pedagoger möter i sin verksamhet och därmed bör ha kunskap om. Ett betydelsefullt ämne som vi anser bör finnas med i lärarutbildningen på ett eller annat sätt, men tyvärr något som vi inte har stött på inom utbildningen. Det är viktigt att även klasslärare främjar invandrarelevens språkinläring, det finns mycket att lära inom detta område praktiskt och didaktiskt. Barn- och ungdomslitteratur är ett användbart medel, då litteraturen förmedlar mycket kunskap och förståelse för skillnader och likheter mellan elevens två kulturer (Skolverket, 2000). Samtliga informanter ansåg att modersmålsundervisning är viktigt för deras utveckling, både språkligt och mentalt. Forskning visar att det finns ett samband mellan deltagande i modersmålsundervisning och språkanvändning, då elever som fått modersmålsundervisning oftare använder det i både tal och skrift (Håkansson, 2003). De intervjuade eleverna som går på modersmålsundervisning anser sig behärska modersmålet och det svenska språket på samma verbala nivå. Däremot är det svenska skriftspråket mer utvecklat, detta för att de inte i samma utsträckning har behov av att använda modersmålets skriftspråk.

Majoriteten av världens befolkning är flerspråkig vilket är en tillgång då det ger förståelse för andra språk som i sin tur bygger broar mellan kulturer. I framtiden kommer det att finnas fler två- eller flerspråkiga människor i Sverige som har kulturell kompetens vilket innebär mer förståelse för andra kulturer (Delbetänkandet av skolkommitén, 2006). Därför är det viktigt att skolan ser den kulturella mångfalden som en tillgång och tillvaratar elevernas flerspråkighet. Eleverna vi intervjuade kunde endast se fördelar med att vara flerspråkig då det bland annat underlättar inläringen av ytterligare språk. Eleverna visar även att de uppskattar de tillfällen då deras modersmål belysts i klassrummet.

I dagens samhälle lever vi i ett mångkulturellt Sverige. Våra barn möter dagligen mångkulturalitet i skolan och på sin fritid. Barn från främmande kulturer har olika förutsättningar vad det gäller inläring av ett nytt språk, beroende på vad de har för kulturell bakgrund och vilka språkfärdigheter de har med sig. Därför är det viktigt att som pedagog ha förståelse för elevens kultur och språk, för att kunna anpassa undervisningen efter varje individs behov.

7.1 Metoddiskussion

B-uppsatsen har spelat stor roll för oss författare då vi genomfört denna studie eftersom den givit oss förkunskaper om ämnet och väckt intresse för vidare forskning.

Vi är medvetna om, som vi tidigare nämnt under rubriken *metodiska överväganden, metodkritik samt genomförande*, att urvalet av informanter kan ha påverkat resultatet positivt av denna undersökning. Liksom valet att genomföra gruppintervjuer istället för enskilda intervjuer kan ha påverkat resultatet i någon utsträckning då eleverna kan ha påverkat varandra. En annan faktor som eventuellt kan ha påverkat resultatet i någon riktning är ålderskillnaden på ett eller två år mellan informanterna på skola 1 och skola 2.

Via en kvalitativ undersökning kan man inte ge några generella svar med tanke på antalet informanter. Svaren intervjuerna gav var ibland skiftande men också identiska, vilket vi finner intressant eftersom det väcktes många nya frågor och funderingar hos oss. En fråga var formuleringen av intervjufrågorna, hade undersökningen givit andra svar om vi formulerat om frågorna?

7.2 Slutsatser

Genomförd undersökning har visat att elever med annat modersmål än svenska tycker att det är viktigt att tillvara ta sitt ursprung och därmed sitt språk. Samtliga informanter visar intresse för att ta del av modersmålsundervisning, att utveckla modersmålet samt att lära sig mer om hemlandets historia och kultur. B-uppsatsen samt denna uppsats tyder på att tillvaratagande av den språkliga mångfalden ofta uteblir i undervisningen.

7.3 Vidare forskning

Under genomförande av uppsatsen har idéer om vidare forskning framkommit. Intressant komplement till denna uppsats vore att göra en liknade undersökning sett ur ett genusperspektiv.

En annan intressant utgångspunkt kan vara att undersöka hur elever växlar mellan modersmålet och andraspråket. Skolorna där intervjuerna genomfördes hade båda ett uttalat förbud eller en ordningsregel mot användande av modersmålet mellan elever på lektioner och raster. Orsaken till förbudets uppkomst samt lärares och elevers syn på beslutet väcker nya intressanta frågeställningar inför fortsatt forskning. Ytterligare intressanta utgångspunkter kan vara elevers och lärares syn på makten de personer besitter som kan kommunicera med varandra utan att omgivningen förstår.

8 Avslutning

Elever som integrerar andra kulturer och språk i den svenska skolan bör ses som en tillgång och inte ett hinder. Den språkliga mångfalden bör därför tillvaratas i undervisningen och även erbjuda elever med annat modersmål att ta del av andra elevers kulturer och språk.

Med kunskaper om flerspråkighet blir vi också medvetna om att språkinläring inte går av sig själv, utan kräver rätt förutsättningar. När vi vuxna skapar dessa förutsättningar kan barnen ta del av den rikedom som det är att ha kunskaper i många språk (Ladberg & Nyberg, 1996: 71).

Litteraturförteckning

Bergman, P & Sjöqvist, L (2000), *Att undervisa elever med svenska som andra språk – ett referensmaterial*. Stockholm, Liber distribution. Andra omarbetade upplagan

Cerù, E (1993), *Svenska som andra språk – mera om undervisningen, Lärarbok 3*. Stockholm: Utbildningsradion

Denscombe, M. (2000) *Forskningshandbok – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Lund: studentlitteratur.

Fredriksson, U & Taube, K (2001), *Läsning bland elever med invandrarbakgrund – En undersökning av läsförmåga och bakgrundsfaktorer hos elever i årskurs 3 i Stockholm 1993-96*. Stockholm: Institutionen för internationell pedagogik, Stockholms universitet.

Grundskolans kursplaner och betygskriterier (2000), Stockholm, skolverket: Upplaga 1:4

Håkansson, G (2003), *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Lund: Studentlitteratur

Ladberg, G (1994) *Tala många språk*. Stockholm: Carlssons förlag

Ladberg, G (1999) *Tvåspråkig, flerspråkig eller bara enspråkig? –Liten språklära för föräldrar*. Stockholm: Författares Bokmaskin

Ladberg, G, Nyberg, O (1996) *Barnen och språken –tvåspråkighet och flerspråkighet i familj och förskola*. Lund: Studentlitteratur

Magnusson, K (1986), *Invandrabarnen och skolan*. Stockholm: Wiksell Läromedel

Naucèr, K, Welin, R & Ögren, M (1981), *Kultur – och språkmöten, om tvåspråkigt arbetssätt i förskolan*. Stockholm: Liber, Utbildningsförlaget

Paulin, A, Huuhtanen Almgard, P & Qamhawi (1993), *Mer än ett modersmål, Hemspråksdidaktik*. Stockholm: Lärarhögskolan

Skolverket (2006) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94*.

Skutnabb – Kangas, T (1981), *Tvåspråkighet*. Lund: LiberLäromedel

SOU 1996:143 Delbetänkande av skolkommittén: *Krock eller möte*, Stockholm: Statens offentliga utredningar, utbildningsdepartementet

Internetlänkar

Myndigheten för skolutveckling (2006) *Komma till tals – Flerspråkiga barn i förskolan*
http://www.skolutveckling.se/publikationer/sokochbestall/ pid/publdbExternal/ rp_publdbExternal_form-submit/true/ rp_publdbExternal_action/publicationSearch
Hämtat: 2007-11-19

Skolverket (2000) *Kursplan för modersmål*
(<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=sv&ar=0405&infotyp=23&skolform=11&id=3875&extraId=2087>)
Hämtat: 2007-11-15

Utvärderingsrapport (2007), *Undervisning i svenska som andraspråk*. Uppsala kommun
<http://www.jlutbildning.se/test/nar-sverige-moter-varlden-i-sverige?a72d5b73d9d44aebe455ed00407dda5=q7h16toud1dabgam6afas91ks2>
Hämtat: 2007-10-08

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002)
<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>
Hämtat 2007-12-03

Bilaga1

Hässleholm 071114

Hej föräldrar!

Vi är två lärarstudenter från högskolan i Kristianstad, våra namn är Ursula Iannello och Renata Centelege. Vi läser vår sista termin och skriver nu ett examensarbete där vi kommer att undersöka hur elever med annat modersmål än svenska upplever sin situation som flerspråkig, och om elevers flerspråkighet används som hjälpmedel i övrig undervisning.

Undersökningen kommer att genomföras i form av intervjuer med fyra frivilliga elever i årskurs 5 som har fått Ert tillstånd att delta. Under intervjuerna kommer vi att göra en bandinspelning för att vi sedan skall kunna sammanställa resultatet. De elever som deltar kommer att vara anonyma, och materialet från intervjuerna kommer endast att användas i vårt arbete, därefter kommer materialet att förstöras. Tiden för intervju är 071122.

Har ni några frågor angående vårt arbete eller intervjuerna kan ni kontakta oss.

Renata Centelege 0708-245969

Ursula Iannello 0703-530451

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar Ursula & Renata

.....
Jag tillåter att mitt barn deltar på en intervju, 071122

Barnets namn _____

Målsmans underskrift _____

Intervjufrågor

1. Går du på modersmålsundervisning?
2. Varför går du på modersmålsundervisning?
3. Tycker du att det är viktigt med modersmålsundervisning? Varför?
4. Vilket språk behärskar du bäst, modersmålet eller det svenska språket?
5. I vilka situationer använder du de olika språken?
6. Tas din flerspråkighet till vara i skolan? På vilket sätt?
7. Hur bemöts ditt modersmål i skolan?
8. När du inte förstår ett ord eller du inte förstår en mening på svenska, till vilket språk vänder du dig för att hitta en lämplig lösning?
9. Finns det några fördelar med att kunna flera språk, vilka i sådant fall?
10. Ser du några nackdelar med att vara flerspråkig, vilka?